

Ook Belgische gevangenen werden geëxecuteerd: eind augustus een uit het concentratiekamp Breendonk gearriveerde groep uitgehongerde en afschuwelijk mishandelde gevangenen van wie, zo heette het, sommigen bij gevechten in de Ardennen gegrepen waren – meer dan veertig hunner werden 's avonds doodgeschoten, hetgeen uiteraard nog verder bijdroeg tot de sfeer van nervositeit die in het kamp kwam te hangen. Hoop en angst gingen er hand in hand. Op woensdag 30 augustus werden weer twee-en-twintig gevangenen doodgeschoten. Op donderdag 31, Koninginnedag, kregen de gevangenen de wekelijkse Rode Kruis-pakketten (papier zakken met besmeerde boterhammen er in) uitgereikt. 'Er wordt', aldus een hunner, T. J. Botke,

'gegeten zonder omhaal, en met de gretigheid die uitgehongerden aan de dag leggen. Eén man echter legt de zak met het kruis voor zich neer en staat op.¹ Op onvernomen bevel staan allen op. Zij volgen die ene man die nu (zonder geluid te geven) zingt. Het Wilhelmus, want vandaag is Wilhelmina jarig. Zijn lippen bewegen. Onze lippen bewegen. En het lied stijgt op uit honderden kelen. Zonder klank, zonder geluid. De SS kijkt verbijsterd toe. Bij het tweede couplet wordt de ontroering de meesten te machtig.²

Na die donderdag steeg de spanning van dag tot dag, aangewakkerd door de zenuwachtigheid waarvan veel SS'ers getuigden. Gerucht volgde op gerucht. De een beweerde dat de SS van plan was, het kamp te verlaten, de ander dat het de bedoeling was, alle barakken met de gevangenen (het kamp werd steeds voller³) de lucht in te blazen. Maandagochtend 4 september werd rondverteld dat de Engelsen de vorige dag Brussel hadden bevrijd. Waar bleven zij? Zou de SS vluchten? Men hoorde die dag ontploffingen in de verte. Sommigen zeiden dat dat het naderende front was, anderen dat de Duitsers op het vliegveld Gilze-Rijen munitievoorraden opbliezen. Een aankondiging van hun aftocht? Tijdens het avondappèl vloog het ene eskader Duitse jagers na het andere dwars over het kamp – oostwaarts, naar de *Heimat*. Ze vlogen laag, ze waren blijkbaar zwaarbeladen. 'Geronk ten noorden en zuiden van het kamp deed veronderstellen', aldus een gevangene⁴,

¹ Dit was Botke zelf, een tandarts uit Maastricht; gearresteerd wegens medewerking aan de 'pilotenhulp'-groep-'Vrij', was hij eind juni '44 in Vught opgesloten. ² T. J. Botke: *Vergeet het toch maar* (1966), p. 141-42. ³ Van medio augustus tot begin september zijn nog ca. duizend gevangenen aan de in Vught al aanwezigen toegevoegd; wij vermoeden dat zij hoofdzakelijk uit diverse 'SD'-gevangnissen naar Vught zijn overgebracht. ⁴ F.M. Gescher: *Het helse eind van Vught*, p. 146-47.